

L'instrucziun bilingua

Passa trenta onns d'experienzas cumpagnadas

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **En noss chantun da trais linguatgs datti gia daditg scolars ch'instrueschan en ina vierva che n'è betg quella dals uffants. Lur efficacitad è cumprovada a moda evidenta da quels indumbrabels umans da lingua rumantscha che s'expriman per tudestg senza fadia, a bucca ed en scrit, uschè bain sco per rumantsch u schizunt meglier.**

Dentant han ins constatà, e la sociolinguistica ha confermà, ch'uffants instruids en talas scolars na savevan betg duvrar endretg lur linguatg matern per s'exprimer en domenas ch'els avevan emprendi d'enconuscher en l'autra vierva. Per gulivar la bilinguitad, q. v. d. cuntanscher ina abilitad analogha u equivalenta en omaduas linguas, han ins institui classas bilinguas cumpagnadas d'in'evaluaziun scientifica e multifara dals resultats. Per cletg han ins pudì profitar da las experienzas che differentas furmas d'instrucziun bilingua sistematica han rimnà en il davos terz dal 20avel tschientaner. En lez regard infurmescha in artitgel detaglià da Claudine Brohy, docenta da pedagogia a Friburg e Neuchâtel, cumpletta d'ina vasta bibliografia (1).

L'entschatta en la provinza da Québec

Igl ha entschat en Canada, nua che la maioritad anglosaxona tractava tradiziunalmain da surengiu las minoritads da Québec e l'Acadia, cun lur tschantscha arcaica basada sin vegls dialects rurals da la Frantscha dal vest. Ma ils francofons canadais han s'emancipads, mettend en dumonda in sistem federal che gieva enavos fin a 1867. Ina lescha da 1969 ha francà l'englais e franzos sco linguas uffizialas. La regenza federala ha annunzià 1971 ina politica multiculturala da sustegn a las differentas tradiziuns spiertalas dal pajais. En lez connex ha in'universitad da Montréal organisà e cumpagnà las emprimas classas d'immersiun en franzos da standard per uffants anglosaxons: «L'emprim han lezzas stuì cumprovar ch'in na fetschia betg donn al linguatg matern englais sch'ins vegn instrui per franzos (...). Las classas d'immersiun en quest linguatg demussan in avantatg cler en cumparegliazion cun quellas che han survegnì in'instrucziun 'classica' da linguatg ester. Ils uffants che han entschat cun l'immersiun en scolina obtegnan insumma resultats megliers che quels che han cumenzà pir en terza u se-

tavla classa (...). En il linguatg matern englais èn ils uffants da las classas d'immersiun almain uschè buns sco quels da las monolinguas; (...) era lur enconuschientschas da matematica, scienzas naturalas ed auters roms èn equivalentas a quellas da las classas tradiziunalas» (pp. 85–86).

Vallais, Bienna, Grischun

La Svizra ha tratg a niz las experienzas canadaisas. «En ils chantuns bilings han cunzunt ils geniturs (...) dà il stausch per stgaffir classas bilinguas (...). En la part romanda da Vallais per exempel datti models dapi 1994/95 a Sierre [sper il cunfin dal tudestg, G. S.-C.] davent da la scolina, lur a Sion e Monthey. A Sierre cumparegl'ins l'entschatta en scolina cun quella da l'instrucziun bilingua en terza classa. Lezs models facultativs cumpiglian 50% tudestg [da standard] e 50% franzos e vegnan evaluads enfin a la fin da 2003 da l'Institut da perscrutaziun e documentaziun pedagogica da Neuchâtel (...). Ils uffants cuntanschan buns resultats en matematica, instruida cunzunt per tudestg; per franzos èn els uschè buns sco quellas da las classas monolinguas (...). Er a Bözingen/Boujean, scola linguisticamain maschadada da Bienna, pratitgesch'ins l'instrucziun bilingua dapi varsaquants onns, stgamiend magistraglia davent da l'emprima

classa (...). Er ils numerus uffants d'immigrants esters san profitar dal fatg ch'i emprendan en dus linguatgs, ma il dialect [bernaise] difficulescha ils progress dals francofons (...). La cooperaziun tranter magistraglia da linguatg different mida il clima da la scola ed insumma ils contacts cun ils uffants» (pp. 86–87). La constataziun davart il tudestg discurre a Bienna sco motiv da cumplicaziun per Romands deriva da las discrepanzas tranter quai che l'uffant emprenda e quai ch'el auda sin giassa. L'istoricher Urs Altermatt, oz rector da l'Universitad bilingua da Friburg, manegia ch'els dialects alemans «engrondeschian las barrieras linguisticas» (2). Brohy menziuna lur experienzas grischunas d'instrucziun bilingua rumantscha e tudestga, admonind dentant encunter speranzas exageradas: «Evaluaziuns han mussà t. a. che las enconuschientschas da matematica e scienzas naturalas vegnian transferidas d'in linguatg a l'auter. La bilinguitad rumantscha-tudestga facilite-scha er il studi d'in terz linguatg (...). Lez model vegn speranza a pli lunga vista a pudair sustegnair e promover las viervas da minoritads. Ma ina politica globala da linguatg n'astga betg pertutgar be la scola; il diever effectiv da talas viervas en famiglia e cunzunt en la vita sociala ed economica decida davart las vistas da survivor» (p. 88).

L'instrucziun en ina vierva che n'è betg quella dals uffants è cumprovada a moda evidenta da quels indumbrabels umans da lingua rumantscha che s'expriman per tudestg senza fadia, a bucca ed en scrit, uschè bain sco per rumantsch u schizunt meglier.

MAD

Pinar per la matura bilingua

L'autura infurmescha lura detagliadamain davart classas da scola media che pinan la giuventetgna per la matura bilingua, l'emprim sper il cunfin territorial tranter il franzos e tudestg, «a Friburg, lur a Sion e Bienna, uss en blers chantuns (...). Per obtegnair la menziun 'matura bilingua', ston ins avair frequentà en segunda lingua las 600 uras prescrittas da la confederaziun, plinavant era l'instrucziun da 'linguatg ester' per propi; in dals roms frequentads en la segunda lingua sto far part da las scienzas umanas. Lezza è il pli savens ina nazionala svizra, en la regiun da Turitg, Genevra e Basilea dentant plitost l'englaisa. Fin ussa vegnan paucs models cumpagnads ed evaluads, cun l'exceptiun da gimnasis a Morges, Losanna, Basilea e Bienna. Er en scolars professiunalas sper il cunfin tranter ils intschess franzos e tudestg promov'ins l'instrucziun cunzunt en lezs dus linguatgs, dentant er, per motivs evidents, adina dapli per englais (...). Sin stgalim universitar datti er instrucziun bilingua, per exempel a la Scola auta pedagogica da Friburg (...). L'universitad uffizialmain bilingua da questa citad tira a niz quest avantatg geografic, purschend diploms e licenciats bilings (...). Scolars autas professiunalas d'economia han schizunt institui curs trilingus da scolaziun, cun franzos, tudestg ed englais» (p. 89). Gia 1977 a Klagenfurt/Celovec en l'Au-

stria ha l'autur da questas lingias fatg ina visita al Gimnasi federal per Slovens, nua ch'ins instruiva tuts roms, dano ils linguistics, per sloven e tudestg. En las classas visitadas hai mussà maletgs da plantas derasadas enturn ils vitgs da la regiun cun cumanzas slovenas; jau hai obtegnì ils nums corrects da tuttas plantas en omaduas linguatgs. Lezza giada stavan ils Slovens da Carnizia sut il ferm squitsch d'organiziuns nazionalistas tudestgas ostilas a la promoziun culturala da la minoritad; tant pli grond era l'engaschi da la magistraglia e giuventetgna per tgirar il linguatg matern.

Emprender plis linguatgs

Brohy concluda ses essai a moda clera-main positiva, e quai er areguard uffants immigrads cun ina lingua materna che n'è nagina da las duas da la classa bilingua: «L'immersiun ha sa verifitgada per emperder in u plis linguatgs esters (...). En Svizra pon ins promover il segund cun contacts pli frequents, damai ch'els cuntanschan linguistics èn situads pli daspera. La bilinguitad facilite-scha il studi d'ina terza vierva. Savens (...) èn las tenutas areguard la segunda e la gliued che la discorra pli positivs (...). En il segund linguatg pon ins elavurar pli a fund ina materia cumplitgada ch'il spiert 'assimilescha' lura meglier. Uffants d'auter linguatg cuntanschan savens resultats sur la media, damai ch'i san trair a niz lur experienzas cun emperder (...). Ils uffants (...) dovan il linguatg a moda pli spontana, perquai ch'i na teman betg uschè savens da far sbagls (...). Retschertgas vid uffants bilings u plurilingus han mussà ch'i dovan lur tschantschas ordvart gugent e ch'i reflecteschan bain davart il linguatg (...). I vul temp ed engaschi dals uffants e da la magistraglia per realisar l'instrucziun bilingua, ma i vala vairamain la paina (...). La finamira n'è per regla betg da cuntanscher ina bilinguitad 'perfetga', (...) mabain da pinar ils uffants a viver e lavurar en in ambient pluriling» (pp. 89–90). I fiss da giavischar ch'ins promovia classas bilinguas, cun la prudientscha duida, en in chantun sco il Grischun, predestinà en lez regard da ses trais linguatgs indigens.

1) Claudine Brohy, *Der zweisprachige Unterricht. Entwicklung, Ergebnisse und Perspektiven*. En: Nova societad helvetica (ed.), «La Svizra multiculturala», Turitg e Cuir (Rüeggger, ISBN 3-7253-0748-2) 2003, pp. 83–94.

2) En: Nova societad helvetica (sco nota 1), p. 42.